veel linnasüdame rahvastiku tiheduse sedavõrt tunduvat hõrenemist, et ta oleks vähem ümbritsevaist osist, nagu seda on tähele pandud paljudes suur- ja hiidlinnades (140) (136) (58) (34) (49) (69). See sõltub eeskätt küll asjaolust, et Tartus kui vähemas siirelinnas ei ole linnakeskme keskhagev ning tõrjuv jõud nii tugev kui suuremais keskustatud asulais. Teiselt poolt ei ole ta mõjunud kesteab kui pikalt, nagu seda geneetilises osas lähemalt näeme. Seega ei tähenda citymoodustumise nähtus vähemalt teataval arenguastmel linnasüdame rahvastiku võrdlevat hõrenemist *pro* ha. Ja kui linnakesksete sargade rahvastikutihedus ei näita seda vähemais linnades, siis ei või sellest veel puht-rahvastikustatistiliselt järeldada, nagu puuduks neis citymoodustumine. Niipea aga kui võrrelda elamute keskmist kõrgust rahvastikutihedusega *pro* ha, veel parem, linnakeskme ainult parterse majakorra rahvastikutihedust ümbritsevate linnaosiste alumise korraga, osutub linnasüdame rahvastiku tiheduse oluline hõrenemine siiski.

Ekslik on edasi ka arvamine, nagu mõjustaks keskpagevus vaid siselähestikkude levimist. Tegelikult tõusevad keskse asendi enamsoodustuse tõttu võistluses soodsa äri- jne. koha pärast krundi ning ruumiku rendiväärtused kõrgemale (46) kui kuskil mujal linna ulatusel. Igatahes märgivad hoonestuse isokoorid ja kordsuse isaritmid võrdlemisi hästi pinnase võrdlevat väärtust ning linna elu saavutatud kõrgust. Veel rohkem: mida tugevamalt ja kauemini mõjub toiming, seda piiratumal arvul võivad pürgida vastsed ja tulevased ärid jne. Tulemusena tõusevad krundiväärtused sedavõrt, et lõppeks krundi ja asustatava pinnase iselise väärtuse ja äri- ning ruumikurendi vahel pole enam mingit sidet. Kõik see esineb maastikupildiski, sest keskhagevast toimingust, ruumivajadusest ning üürikõrguse kasvamisest, s. t. suuremast rentabiliteedist sõltuvad ka hoonestuse nähtused: suurem kõrgus, mahutus ja tihedus. Hooneruumiku suur maht nõuab aga kordadearvu tõusu püstsihis ning tubade valgustustehniliselt kõige pealt elamuvormi põhise suuremat liigestust. Viimane seletabki võrdlemisi suurt keskmist kordsust ja nurgikute ning kurmikute rohkust linnasüdames. Hoonete tihedusest ja suurest pinnakatmisest oleneb omakorda sulghoovistus, servmine krundistus ja sargade ning uulide sulgus. Suletud uulirinne tekib hoonete pideval liitumisel, nii et terve sarg esitab sageli liithoonet (vt. 19., 49., 50., 51. ja 63. joon.). See põhjustab ka selliste servikute = liithoonete teket, mida me kirjeldavas osas näiteks Treffneri sulgsara näol kinnistasime. Teisest küljest tõrjub tiivishoonestus linnasüdamest aiad peaaegu täiesti ja annab aset vaid ahtakesile kääbushoovele, mis pealegi ei külgne kunagi uuliga ja kuhu pääseb alles hoonete maakordi puhandavate nõlvikute kaudu (59. joon.). Üldiselt on aga linnasüdame õõnestumine hõreda aiastuse näol samasugune kaasuv järelnähtus, nagu seda kinnistasime puhtelamute protsendilise levimisena.

Linna maastikupildis esineb keskme attraktsioonitoiming veel mitmeti. Soliidsemalt ja tüsedamalt ehitatud hooneid ei püüa linna keskele soetada mitte üksi ehitusemäärused (vt. koguteose üldosas vastav ptk.), vaid ka gravitatsiooni põhjustatud rentabiliteet. See pääseb aga hoonete ehitusmaterjali (vt. 122. joon.) ja värvina ümbruses tähtsalt mõjule. Kohe näeme, et linnal on kivine süda ja et kivielamute protsent väheneb keskpagevalt. Et linnasüdame ehitiste aines ei olene mitte ainult ehitusmäärusist, vaid ka keskhagevast toimingust, seda kinnitavad ilmekaimalt linnasüdame kivijäsemed, eriti pikk Riia uuli kodarjäse. Ta sobib pealegi hästi attraktsiooni aktinomorfse iseloomuga (vt. planigr. XXVIII ja 122. joon.).

Tartu, lk. 294